

228

ראשי ממשלות ישראלי

ב-40 שנותיה, עמדו בראש ממשלות ישראל שמונה אישים, שונים בתכלית זה מזה. איש איש ואופיו המיוחד. ששה אנשי "השמאל" ושני אנשי "הימין". רובם נשאו באחריות לניהול מלחמות קשות והתמודדות עם כלכלה מקורעת. המשותף לרובם: עזיבת תפקידם הרם בתחושת תיסכול ואכזבה, מבן גוריון ועד בגין. שרת, גולדה ורביץ. סקירה על פעילותם ככל שמתירה היריעה. מאת עמוס לבב

שני קצוות. האחד "עשה מדינה". האחר "עשה שלום". בן גוריון ובגין. והיו לנו עוד שישה ראשי ממשלה. חלקם קצרו תהילה עוד בימי כהונתם. אחרים – בדיעבד. כולם עשו שגיאות. אחדים היו יריבים זה לזה, לעתים תוך איבה יוקדת (בן גוריון-בגין) או השמצות הדדיות (רביץ-פרס). רובם סיימו תפקידם בתחושת תיסכול ומרירות, בתחושה שאינם נושאים על ראשם את זו עלי הדפנה, אלא קוצים. משה דיין קבל בשעתו כי הישראלים הם עם כפוי טובה המתאכזר אל מנהיגיו. הוא התכוון לעצמו אך חלק מראשי הממשלה היו מהנהנים בהסכמה על קביעה זו.

על דבר אחד אין מחלוקת: כל ראשי הממשלה רצו רק את טובת המדינה, איש איש בדרכו. והשורה התחתונה היא שיש ישראל, והיא בת 40. גיל העמידה אצל בני תמותה רגילים. גיל ההתבגרות, על כל לבטיו ומכאוביו כשמדברים על מדינה.

דוד בן גוריון נולד בפלונסק שבפולין, עמד בראש הסוכנות היהודית הממשלה-שבדרך למדינה. ביה' באייר תש"ח הכריז בקולו הרם, הצווחני כלשהו, על הקמת מדינת ישראל העצמאית, והממשלה הזמנית שהוא עמד בראשה. איזה שיא בחייו של האיש הנמרץ, קטן הקומה והסטוריה לא הניחה לו להנות מהשיא הזה. למחרת נאלץ לנהל צבא קטן, צעיר, בלתי מנוסה, דל חימוש – שיצא להגן על הארץ בפני כל הצבאות הסדירים של ארצות ערב אשר פלשו לתוכה.

רב. בן גוריון לא היה מרוצה מצורת החקירה, שלא גילתה את האחראים לאותה פרשה. "מי נתן את ההוראה", שב ושאל – ויצר קרע עם חבריו הקרובים ביותר. הוטיקים בנו עדיין אינם סולחים לו על פירוק הפלמ"ח, ואת ייסוד מפלגת רפ"י שפילגה את מפלגת העבודה (מפא"י באותם ימים). רבים גם מאשימים את בן גוריון במתן לגיטימציה להשתלטות של החרדים, תלמידי הישיבות, ע"י שחרורם משירות צבאי, החל בגיל 18.

הענק שכיוון גורל אדם ועם, אמר עליו פעם הד"ר יוסף בורג, שכינה בכל ממשלות ישראל ויכול לערוך השוואות מכלי ראשון בין ראשי הממשלות הללו. ומה עם בן גוריון האדם? עיון שטחי כיום הספרים והמאמרים שנכתבו על הענק נמוך הקומה הזה, מעלה דמות חסרת הומור, פשוטת הליכות. עוזרת הבית המסורה, מול ג'יבלי, שירתה את דוד ופולה עשרים שנה. היא סיפרה פעם כי התכונה הבולטת ביותר של בן גוריון היתה נטייתו לא להטריח. "מה שהוא היה יכול לעשות לבד, היה מעדיף לעשות לבד, ובלבד שלא לבקש ממישהו", אמרה.

משה שרת – בי.ג' נשף בעורפו שה שרת נאלץ להכנס לנעליו של דוד בן גוריון, כשהלה פרש לשדה בוקר. זה לא היה פייר. שרת היה כה רחוק בתכונותיו מקודמו בתפקיד. הוא התקשה להכנס לנעליו של בן גוריון, מה גם שהאחרון נשף בעורפו כל העת. האיש רב פעלים בשירות החוץ, אינטלקטואל, בעל כושר ניתוח מדיני – ניסה כל העת לשכנע את הסובבים אותו בצדיקת דרכו. יריביו טענו כנגדו כי הוא חלש, חששן מדי וחסר מנהיגות בהשוואה לקודמו. היום, כש"הפצצה הדימוגראפית" עומדת על הפרק, מענין להביא ציטוט אחד מתוך דבריו: "על ידי הפחתת מספר האזרחים הערבים מזה ועליה יהודית בתקופת המעבר מזה – נבטיח בארץ רוב עברי מוחלט".

בן גוריון. היתה מן הרגשה של כיתה שהמורה שלה התחלף במורה מסוג אחר. קודם היה לנו מחנך קפדן ובמקומו בא מורה שאצלו כבלי המשמעת אינם כל כך חזקים. ההסטוריה עשתה לו עוול. דוקא האיש נעים ההליכות הזה נקלע שלא ברצונו לקלחת רותחת ונאלץ להכנס לעימותים קשים עם פרלמנט חריף כבן גוריון. איש ההגות המפוכח, צלול המחשבה, ניסה להתמודד באופן רציונאלי במציאות בלתי רציונאלית. הוא ניסה ליצור דיאלוג עם מנהיגים ערבים בתקופה שאיש לא חשב על זה. היום כבר מסתכלים עליו אחרת. ב-1955 נאלץ לפנות כסאו לבן גוריון, שחזר אל ראשות הממשלה. יוסף בורג אמר שנים רבות לאחר מכן: "לעולם לא אשכח את פניו המיוסרים כאשר הודיע על פרישתו מן הממשלה".

"כל בדיחות אשכול"
ההסטוריה לא היטיבה גם עם אדם נוסף שנאלץ להכנס לנעליו של בן גוריון. מי שהיה לפני כן שר האוצר, לוי אשכול. במקרה זה גם דעת הקהל עזרה לה, להסטוריה. רבים זוכרים עדיין את "כל בדיחות אשכול", או את הנאום הנמגמני שלו ברדיו, ערב מלחמת ששת הימים, כשהאומה המנויסת חרדה מפני המלחמה הצפויה. מסבירים כי בא לאולפני הרדיו, בהיותו עייף מאד. אומרים כי שכח את משקפיו. כולם התמקדו בנמגום. רק מעטים זוכרים את דבריו: "לא נתקוף שום מדינה כל עוד לא פתחה היא במלחמה נגדנו. אך כל התוקף אותנו יתקל במלוא יכולתנו להתגונן ולהביס כוחותיו".

היום אומרים שאשכול היה "החכם באדם". גם מדברים בהערכה על הכוח שהיה לו למסור את תיק הבטחון למשה דיין, לאחר שהוא, אשכול, היה מי שלמעשה הכשיר את הקרקע לנצחון הגדול במלחמת ששת הימים, ביחד עם הרמטכ"ל, יצחק רבין. אבל חוש ההומור העסיסי של לוי אשכול, האיש החכם, הסבא הטוב, עזר לו להתגבר על רישעותו של העם. היום יגידו רבים כי במלחמת ששת הימים נזרע זרע השלום עם מצרים. אחרים יאמרו כי שם נולד האסון של מלחמת יום הכיפורים. פרשנים יטענו כי הבעיה הפלשתינאית, אש"ף וכל הצרות – נעשו מה שנעשו בגלל אותם ימי אופוריה, ימי אשכול אחרי ששת הימים. לוי אשכול היה מנהיג עממי, שסבל

ב 1977 עלה לשלטון מי שהיה מפקד אצ"ל ואופוזיציונר מאז קום המדינה. מנחם בגין. סגנון חדש, תקופה חדשה. מנחם בגין הביא שלום למדינת ישראל עם הגדולה בארצות ערב, אחרי שאירח את סאדאת בירושלים בנובמבר '77 וישב עמו ועם האמריקאים בקמפיין דיוויד, כדי להכין את חוזה השלום שנחתם בושינגטון ב־26 במרץ '79.

הוא גם יצא למלחמת לבנון, שממנה לא הוא ולא אנחנו מצליחים להשתחרר. ארבע שנים הוא מסתגר בביתו שברחוב צמח בירושלים. מנהיג כארזומאטי סוחף המונים שהשליך עצמו מרצונו אל בידוד. תעלומה. עד שידבר, אם ידבר, נותרנו עם הזכרונות: שלום עם מצרים ומלחמה שנויה במחלוקת.

הופעה רגועה - וקשה בשמיר

א ת מקום בגין ירש לתקופה קצרה יצחק שמיר. נולד ב־1915 בפולין, עמד בראש לח"י. התנגד להסכמי קמפ דייוויד. נודע בקשיחות עמדותיו המדיניות, המהוות ניגוד מוחלט להופעתו הרגועה והמנומסת. בשנתו ה־40 הוא עדיין ראש ממשלה. לפני יותר משנה חזר לראשות הממשלה בעקבות הרוטאציה עם פרס. הוא היה צד להסכם לניהול ממשלת אחדות לאומית, המהווה אירוע הסטורי שבו נקשרו שתי היריבות הגדולות, המערך והליכוד. זאת, אחרי שהתברר בבחירות האחרונות, כי הברוח לא נתן מנדט לאף אחת משתי המפלגות הגדולות להקים ממשלה בכוח עצמה.

ב מסגרת הסכם הרוטציה, עמד בראש הממשלה שמעון פרס, שניהל את המדינה במשך שנתיים. בפרק זמן זה הספיקה ממשלת פרס - חניכו של בן גוריון, מי שהיה בשעתו, בין היתר, שר הבטחון - להוציא את צה"ל מלבנון ולרסן אינפלוציה מטורפת שאיימה לשבש את מערכות חיינו.

★
 ממשלת האחדות הלאומית סגרה מעגל. בן גוריון אמר בשעתו כי ממשלה בראשותו תקים קואליציה עם כל מפלגה, אך: "בלי חרות ומק"י". היום נמצאת מפלגתו בשלטון ביחד עם הליכוד, צאצאה הנאמן של חרות.

המילואים, על אף שיקולים מדיניים כבדי משקל. בכך עשתה מעשה חשוב ביותר להגנת המדינה. בכל זאת העיקר עליה מצמונה. גולדה מאיר המשיכה לכהן בתפקידה עד השגת הסכם הפסקת האש בקילומטר ה־101 וכינוס ועדת ג'ובה. הלכה שוב לבחירות והקימה את הממשלה ה־17, אך התפטרה מן הממשלה בעקבות דו"ח ועדת אגרנט.

תקופתה מתקשרת עם שאנונת, עם מלחמה איומה וגורלית והפקת לקחים. גם על מלחמת יום הכיפורים ייצא האומרים שבה נבט זרע השלום עם מצרים. אין מחלוקת על כך שגולדה היתה מנהיגה שהטביעה את חותמה על המדינה. היא גם הכניסה מושג חדש בשיטות העבודה של ראש ממשלה בישראל: המסבת. במטבח המפורסם התכנסו בכיורי המנהיגים ושם, במטבח, נפלו החלטות גורליות.

ז יצחק רבין, שירש אותה, היתה נקודת זינוק מבטיחה. דור חדש במנהיגות. "צבר" צעיר יחסית, מלח הארץ הזו, מפקד בכיר בפלמ"ח, ומטכ"ל מלחמת ששת הימים, שגריר מצליח בושינגטון. יוסף בורג יניד מאוחר יותר כי "רבין בא לממשלה עם אשדאי גדול, אך יועציו הכשילוה". הוא התכוון לעצב שקיבל יצחק רבין, ואף פעל על פיה, לפטר את שרי המפד"ל בתגובה על כך שהצביעו אי אמון בממשלה על רקע נחיתת מטוסי אף־15 שהגיעו לארץ אחרי כניסת השבת. היום זה נראה מצחיק. רבין עמד בראש ממשלת מעבר, עד שהתפוצצה פרשת חשבון הבנק שהחזיקה רעייתו בושינגטון באופן לא חוקי. רבין יצא לחופשה מתפקידו ואת מקומו מילא עד לבחירות שמעון פרס.

יצחק רבין הספיק לכהן שלוש שנים כראש ממשלה. יש האומרים כי בנישתו הפרגמטית של את הדרך למגני השלום. בזמנו היו מסעות הדילוגים של הנרי קיסינג'ר בין ארצות המזרח התיכון. הוא יוכר כמי שאחריו עלה הליכוד לשלטון. יחסיו העכורים עם שמעון פרס לא היו סוד. גם את התבטאויותיו על יריבו לא ריסן. הליכוד רק נהנה מזה.

העבודה ב־1969. תמונה גדולה שלה, ועליו מילה אחת: גולדה. "היא היתה אשה גדולה ודגולה", יניד עליה ד"ר יוסף בורג, "היא לא פחדה מן המוות אלא רק מפני מיתה ממושכת".

לתפקידה נכנסה, אחרי מות לוי אשכול, בחיל ורעדה. מי שהיתה לפני כן שרת העבודה ושרת החוץ הרימה ידה בשבועת אמונים בכנסת. במרץ '69 כבר ידעה על סרטן הלימפה המקנן בגופה. 15 שנים ליוותה אותה המחלה. בכל זאת נטלה על עצמה את האחריות הכבדה, ראשות הממשלה, בימים הקשים של מלחמת ההתשה; וכשמלחמת יום הכיפורים מצאה אותנו מופתעים, והגברים סביבה דיברו על "חורבן בית שלישי", עמדה גולדה כמו סלע. אך הטראומה של מלחמת יום הכיפורים לוותה אותה עד יום מותה. ועדת אגרנט, שחקרה את מחדל יום הכיפורים קבעה, בין השאר: "היא הכריעה בתבונה, בחוש בריא ובמהירות לטובת גיוס כל מערך

דווקא מן האיש שהכתירו, בן גוריון, אשר נלחם בו בגלל המחלוקת על "הפרשה". אשכול היה שואל בכאב: "מה הוא רוצה ממני, מה הוא רוצה ממני? ובכל זאת המשין, לא נרתע. הוא גם לא התבטל בפני גוראליים, למרות שכה היה רחוק מעניני צבא, גם באישיותו. מבין כל מנהיגיו, אשכול זכור באהבה רבה. חבל שאהבה זו התפתחה, כמו הערצה ליצירותיו של אמן דגול - לאחר מותו."

גולדה - אשה
 מאת: יצחק שמיר
 מ. שרת - 1953-55
 ב. גוריון - 1955-63
 י. שמיר - 1987